

Kiss Vilma: *Sírbatétel*, 1920-as évek

Nyilván Kiss Vilma is hasonlóképpen vélekedett. Czillichet – nekrológiában – éppen Baskircsev Mária ellentétéként jellemzi a már említett cikkíró, Nagy Andor: a „magyar Baskircsev Mária” annyiban volt hasonló elődjéhez, hogy festőnő volt, naplót írt és mind a ketten fiatalon haltak meg, tüdővészben. De Marie Baskircsev nem volt tiszta, kacér divathölgy volt, és értett a flörthöz, ellentétben Czillich Annával. „A két nő belső szerkezete tökéletesen szembenálló.”⁹⁸ Czillich Anna folyamatos büntudattal élt, betegségét is bűnösségének tulajdonította: „Azt hiszem, jó Dosztojevszkij figura lennék...” – írta.⁹⁹

Weininger utópikus elképzelése egy „szexus-nélküli” világról, ahol a férfi megváltotta magát a nemiségtől, szüzessége által

Kiss Vilma: *Sírató asszonyok*, 1920-as évek

a nőt is képes megváltani, akiből éppen a „nőt” pusztítja el, hogy az újjászületett tiszta emberi lényé váljon, akár hivatkozás is lehetett számukra.¹⁰⁰ Otto Weininger hitt az androgün spirituális emberi létben.¹⁰¹ Éppígy fontos az androgünitás-gondolat Rudolf Steinernél, aki az embert dupla jellegű lényként képzelte el. Párizsi előadásában 1906-ban már arról beszélt, hogy a férfi fizikai testnek egy női étertest felel meg és fordítva.¹⁰² Az igen népszerű, ősi mítoszokból, vallásokból újraéledő androgünitás-elméletek a teozófia felől, de a rózsakeresztesek részéről is jól ismertek voltak a századfordulón, és éppen a hagyományos társadalmi szerepekből kitörni vágyók számára jelenthettek menedéket. A művész mint egy harmadik típusú ember – aki nem hagyományosan nő

vagy férfi – adott azonosulási lehetőséget számukra. „[...] én beszéltem a nőről és a férfiről mint művészeiről, akiktől a természet már nem a faj fenntartását várja és ezért másképpen is alkotja meg őket, nem férfiakat és nőket csinál belőlük, hanem egy harmadik embertípust, amelynek mások a vágyai, törvényei és hivatása mint az embereknek. Ez nem természetellenes csak ritkább” – idézett fel egy párbeszédet Járitz naplójában, mely a hagyományos női fajfenntartó szerep kapcsán bontakozott ki.¹⁰³ Ez a gondolat összecseng a weiningeri megváltás-utópiával, illetve Steiner prognózisával a nemek eltűnéséről.

A szereotíp megközelítés, amely az alkotás képességét kizárólag a férfinak tulajdonítja, szintén bosszantotta Járitzot. Kissé spekulatívnak tűnő véleményre jutott az ügyben, hogy az ő művészetét azzal ismerik el a kritikusok, sőt mestere is, hogy férfiasnak titulálják. Úgy gondolja a legjobb művészek nőiesek voltak: „Az emberek a legkiválóbb tulajdonságokat elnevezték férfias tulajdonságoknak. A tévedés onnan ered, hogy ezek a tulajdonságok csak a legkiválóbb férfit jellemezték és nem vették észre, hogy ezek a férfiak inkább nők, mint férfiak, és hogy ezek a tulajdonságok nem férfias, de nőies tulajdonságok, mert, ha nem így lenne akkor az átlag férfit is jellemeznék [...] Amit bennem férfiasnak találnak az éppen a nő. Az a nő, aki a kiváló férfiban is benne foglaltatik.”¹⁰⁴

Kiss Vilma képeinek közös jellemzője, hogy többségüknek nők a szereplői. Még az olyan témák esetében is feltűnő ez, ahol a bibliai történetből nem következne egyenesen. Így például a Golgota főszereplője nem a megfeszített Krisztus, hanem a hegy tövében összeboruló siratóasszonyok. A Getszemáné kertben alvó apostolok is nőkké változtak, a Piéta jeleneten is a nők fájdalman van a hangsúly. Az 1925-ös Mentorbeli kiállításon nagy számban szereplő biblikus tárgyú kompozíciók leginkább a siratás, illetve a cso-

Kiss Vilma: Getszemáné kertben, 1920-as évek

dák témakörből merítettek. Miután nem egyházi megrendelésekről van szó, személyes érintettséget sejtethetünk a témaválasztásban. Mint Czillich Anna naplójából világossá válik, Kiss Vilma Czillich

Kiss Vilma: *Lázár fetámasztása*, 1920-as évek

évekig tartó haldoklásának tanúja, legszorosabb barátja volt. Újra és újra próbált szenvedélyesen életet lehelni tüdőbeteg barátjának, a legfőbb vigaszt a művészetben való feloldódás lehetősé-

Hranitzky Ilona: *Szent Pál búcsúztatása*, 1920-as évek (lappang)

ge jelentette számukra. E tapasztalat természetesen megnyilvánult a képi tematika kijelölésében is. Így például a Lázár feltámasztása utalhat a csodára, amely bekövetkezhetne Anna felgyógyulásával. A jeleneten megjelenő lovak – általános szimbolikus tartalmaikon túl – utalhatnak akár konkrétan Czillichre, aki a megbottlott, ezért vágóhídra került életerős lóban saját alteregóját látta meg. Ugyanakkor a dekoratívan körbehelyezett lovak nem részei